

تاثیر عملکرد پایدار اجتماعی بر اجتناب مالیاتی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

میلاذ بارانی بره بی چاست

کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه پیام نور استان فارس، مرکز اوز، اوز، ایران. (نویسنده مسئول).

bmylad004@gmail.com

مهدی براتی

کارشناسی ارشد مدیریت دولتی - بودجه و مالیه عمومی، دانشگاه پیام نور استان اصفهان، مرکز شاهین شهر، شاهین شهر، ایران.

Mehdibarati.ir@gmail.com

چکیده

هدف مطالعه حاضر بررسی تاثیر عملکرد پایدار اجتماعی بر اجتناب مالیاتی است. پژوهش حاضر کاربردی و از بعد روش‌شناسی، همبستگی از نوع علی (پس رویدادی) می‌باشد. جامعه آماری پژوهش، کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده و با استفاده از روش نمونه‌گیری حذف سیستماتیک، ۱۴۶ شرکت به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب‌شده و در دوره زمانی ۷ ساله بین سال‌های ۱۳۹۴ الی ۱۴۰۰ مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج حاصل از آزمون فرضیه پژوهش نشان داد که شرکت‌هایی که از سطح بالاتری از عملکرد پایدار اجتماعی برخوردارند تمایل کمتری به اجتناب مالیاتی دارند.

واژگان کلیدی: اجتناب مالیاتی، عملکرد پایدار اجتماعی، بورس اوراق بهادار تهران.

مقدمه

مالیات به عنوان یکی از کارآمدترین منابع تأمین مالی از آغاز شکل‌گیری جوامع و دولت‌ها به طرق مختلف مورد توجه بوده است. علاوه بر آن، عملکرد حساس مالیات به عنوان یکی از ابزارهای سیاستی مالی نظیر بهبود توزیع مجدد درآمد، تخصیص منابع و تثبیت نوسانات اقتصادی اهمیت آن را دوچندان نموده است. همه این عوامل باعث شده تا جایگاه نظام مالیاتی در مجموعه اقتصاد، بویژه در کشورهای در حال توسعه که هزینه‌های خود را بیشتر از طریق فروش منابع طبیعی و مواد خام تأمین می‌کنند، بسیار مورد توجه قرار گیرد. اجتناب مالیاتی از جمله سیاست‌هایی هست که می‌تواند به منظور انگیزه‌های مالیاتی مورد استفاده شرکت‌ها قرار گیرند. مبانی نظری و شواهد تجربی نشان می‌دهند شرکت‌ها سعی در کاهش و به تعویق انداختن مالیات بر درآمد خود دارند. اجتناب مالیاتی، فرار مالیاتی، مدیریت سود، محافظه‌کاری و غیره ابزارهایی هستند که شرکت‌ها ممکن است در صورت لزوم بسته به شرایط از آن‌ها استفاده نمایند (آریا و دلخواه، ۱۳۹۷). بر اساس تئوری ذینفعان، اجتناب از مالیات و برنامه‌های در این راستا یک فعالیت اخلاقی نیست، زیرا مالیات‌ها نوعی مسئولیت شرکتی به عنوان شهروندانی که از امکانات عمومی ارائه شده توسط دولت از طریق وجوه حاصل از مالیات هستند به حساب می‌آید (حساس یگانه و رضایی، ۱۳۹۷). بنابراین، نیاز به مکانیزمی است که منافع شرکت و خواسته‌های سرمایه‌گذاران را همسو کند که شرکت اخلاقی رفتار کند. افشای مسئولیت اجتماعی شرکت یکی از مکانیسم‌ها برای همسو کردن اخلاق مدیران با انتظارات ذینفعان است (آگودلو و همکاران^۱، ۲۰۱۹). عملکرد پایدار اجتماعی را می‌توان مکانیزمی موثر برای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران بالقوه برای تصمیم‌گیری صحیح سرمایه‌گذاری و

¹ Agudelo et al.

کاهش موثر اجتناب مالیاتی در نظر گرفت. با توجه به این امر که هدف اصلی یک سازمان یا شرکت، اداره مؤثر و کارآمد آن برای تولید عملکرد پایدار است، از شاخص‌های اصلی عملکرد برای دستیابی به این عملکرد پایدار استفاده می‌کنند. این شاخص‌ها معیارهای قابل سنجش هستند که عوامل مهم موفقیت یک سازمان را منعکس می‌کند و به آن‌ها کمک کرده تا حرکت به سمت اهداف سازمان را تعریف و اندازه‌گیری کنند و این امر به جهت ارائه اطلاعات کافی و شفاف به سهامداران برای ارزیابی عملکرد پایدار است که یکی از شاخص‌های اصلی عملکرد شرکت‌ها، عملکرد اجتماعی آن‌ها می‌باشد (آرین پور و همکاران، ۱۳۹۸). مسئولیت اجتماعی و عملکرد پایدار اجتماعی شرکت افشای اطلاعات نامتقارن شرکت‌ها در به دست آوردن تامین مالی خارجی را کاهش می‌دهد، همچنین می‌تواند فعالیت‌های اجتناب از مالیات را کاهش دهد. بنابراین هدف پژوهش حاضر پاسخ به این سوال است که آیا عملکرد پایدار اجتماعی تأثیری در کاهش سطح اجتناب مالیاتی شرکت‌ها دارد. در ادامه ساختار پژوهش ابتدا بسط مبانی نظری، فرضیه‌ها و مبانی تجربی پژوهش ارائه و در ادامه روش شناسی و تعاریف عملیاتی متغیرهای پژوهش و نهایتاً یافته‌ها و نتیجه‌گیری پژوهش ارائه شده است.

مبانی نظری و بسط فرضیه پژوهش

فعالیت‌های برنامه‌ریزی مالیاتی یا استراتژی مالیاتی می‌تواند در هر نقطه‌ای از طول زنجیره با توجه به چگونگی پرخاشگری فعالیت‌ها در جهت کاهش مالیات قرار بگیرد. به‌رحال، مانند هنر، درجه‌ی پرخاشگری (زیبایی) در چشم بیننده است، یعنی افراد مختلف نظرهای مختلفی درباره پرخاشگری معاملات دارند. اغلب از واژه‌های مختلفی برای رفتار گزارشگری مالیاتی استفاده می‌شود (پرخاشگری، پناه، فرار، عدم رعایت و غیره). در این تحقیق، برای کاهش تمرکز بر معنی‌شناسی، از واژه‌ی عمومی اجتناب مالیاتی استفاده می‌شود (صفری گرایلی و پودینه، ۱۳۹۵). برنامه ریزی شرکت‌ها در زمینه‌های مالیاتی دقیقاً مانند کلیه تصمیمات مدیران در زمینه سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد. اجتناب مالیاتی می‌تواند شرکت را از سرمایه‌گذاری مطلوب دور کند، سرمایه‌گذاری کمتر از حد در برنامه‌های مالیاتی این امکان را فراهم می‌آورد که شرکت به سمت کاهش ذخائر نقدی و زیان آتی سهام داران حرکت کند و بالعکس، اگر در برنامه‌های مالیاتی سرمایه‌گذاری بیش از حد انجام گیرد، اعتبار کل واحد تجاری را زیر سوال خواهد برد و این امر موجب جریمه‌های قانونی و افزایش هزینه‌های حسابرسی و بی اعتبار شدن شرکت و در آخر کاهش ارزش ثروت سهام داران را در پی خواهد داشت. نقطه بهینه امر، با در نظر گرفتن نظریه هزینه-منفعت امکان پذیر می‌باشد و مزیت‌های این کار بایستی بر هزینه‌های جانبی آن برتری داشته باشد (جعفری امینه اصفهانی، ۱۳۹۲). اجتناب از پرداخت مالیات به عنوان کاهش مالیات آشکار هر ریال از سود قبل از مالیات تعریف شده است. اجتناب مالیاتی را به عنوان روش‌هایی در برنامه ریزی مالیاتی تعریف می‌کنند، که به وسیله آن می‌توان درآمد شرکت‌ها را کاهش و کمتر جلوه داد. اجتناب مالیاتی می‌تواند منابع را از دولت به سمت سهام داران هدایت نماید و هم چنین سود بعد از مالیات شرکت را افزایش دهد، عوامل مختلفی برای عدم پرداخت مالیات واقعی وجود دارد که از جمله آن‌ها می‌توان به نوع صنعت، اندازه شرکت و... اشاره نمود. صرفه جویی در هزینه ناشی از اجتناب مالیاتی، مبالغ ارزشمندی برای شرکت‌ها جهت برطرف کردن ناتوانی مالی آن‌ها به وجود خواهد آورد (حیدریان و همکاران، ۱۳۹۶). اجتناب مالیاتی، تلاش در جهت کاهش مالیات پرداختی است. درواقع اجتناب از مالیات، نوعی استفاده از خلاهای قانونی در قوانین مالیاتی در جهت کاهش مالیات است. اجتناب از مالیات یک فعالیت گریز از مالیات بدون شکستن خطوط قوانین و درون چارچوب قوانین مالیات است. اجتناب از مالیات اغلب به‌عنوان کاهش مالیات تعریف می‌شود. این تعریف به‌صورت مفهومی از تعریف دایرنگ و همکاران^۱ (۲۰۰۴) پیروی می‌کند و همه‌ی معاملاتی که روی بدهی مالیاتی شرکت‌ها تأثیر می‌گذارد را

¹ Dyreng and at al

منعکس می‌کند. تعریف فوق بین فعالیتهای واقعی که مالیات مطلوب و هدف هستند، فعالیتهای اجتناب که به‌طور خاص برای کاهش مالیات در نظر گرفته شده‌اند و مزایای مالیاتی موردنظر از فعالیتهای دارای اعمال نفوذ، تمایزی قائل نمی‌شود. اگر اجتناب از مالیات نشان‌دهنده‌ی یک زنجیره از استراتژی‌های برنامه‌ریزی مالیاتی که در آن چیزی شبیه سرمایه‌گذاران اوراق قرضه شهری که در انتها قرار دارند. (مالیات پایین‌تر) باشد. پس واژه‌هایی از قبیل عدم رعایت، فرار مالیاتی، پرخاشگری مالیاتی و پناه مالیاتی بیشتر از سایر اصطلاحات به انتهای زنجیره نزدیک‌تر خواهند بود (پورقاسمی، ۱۳۹۶).

سازمان‌های توسعه استانداردهای مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکت‌ها نقش قابل‌ملاحظه‌ای در توسعه این مفاهیم از طریق ایجاد چارچوب‌ها، تعیین دامنه و مرزبندی آن‌ها و ترویج اجرا مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکت‌ها ایفا می‌کنند. مؤلفه‌های عملکرد اجتماعی و پایداری با توجه به رهنمودهای GRI، شاخص KLD و استاندارد ISO26000 به‌عنوان رهنمودها و استانداردهای بین‌المللی در این خصوص به عملکرد حول محورهای اقدامات کارگری، حاکمیت سازمانی، حقوق بشر، جامعه، مشتریان و محیط‌زیست می‌پردازند. در حال حاضر، عملکرد پایداری شرکت‌ها در سه بخش عملکرد اجتماعی، محیطی و حقوق انسانی که اشاره به مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها دارد، بر اساس شاخص‌های موسسه آمریکایی معروف به KLD صورت می‌گیرد که هر ساله سازمان‌ها را بر اساس معیارهای اجتماعی، زیست‌محیطی و حقوق انسانی (روابط کارکنان) رتبه‌بندی نموده و در ادامه به‌اختصار معرفی می‌گردند (آرین‌پور و همکاران، ۱۳۹۸). بعد اجتماعی پایداری، به آثار سازمان بر نظام‌های اجتماعی که در آن فعالیت دارد می‌پردازد. عملکرد اجتماعی، می‌تواند از طریق تجزیه و تحلیل آثار سازمان بر سهامداران و ذینفعان در سطح محلی، ملی و جهانی صورت گیرد. بسیاری از موارد اجتماعی که مشمول سنجش عملکرد هستند، قابلیت کمی و اندازه‌گیری ندارند و عمدتاً به‌عنوان معیارهای کیفی نظام‌های سازمان و عملیات آن در سیاست‌ها و رویه‌های مدیریت، قابل بررسی هستند. طی دو دهه گذشته مسئولیت اجتماعی شرکت به‌طور قابل توجهی از سوی واحدهای اقتصادی موردتوجه قرار گرفته است. مسئولیت اجتماعی شرکت بر مسائل مهمی از قبیل اخلاق، محیط، امنیت، آموزش، حقوق بشر و ... تأکید دارد (دارابی و همکاران، ۱۳۹۶). اگرچه اجرای مسئولیت اجتماعی شرکت دارای هزینه‌های اولیه‌ای برای شرکت است اما درنهایت به دلیل بهبود شرکت، کاهش هزینه‌ها در بلندمدت و افزایش تقاضا، موجب افزایش فروش و سود و منجر به بهبود عملکرد شرکت در بلندمدت می‌شود. بر اساس تئوری ذینفعان، اجتناب از مالیات یک فعالیت اخلاقی نیست، زیرا مالیات‌ها نوعی مسئولیت شرکتی به‌عنوان شهروندانی که از امکانات عمومی ارائه شده توسط دولت از طریق وجوه حاصل از مالیات هستند به حساب می‌آید (فخاری و همکاران، ۱۳۹۵). بنابراین، نیاز به مکانیزمی است که منافع شرکت و خواسته‌های سرمایه‌گذاران را همسو کند که شرکت اخلاقی رفتار کند. افشای مسئولیت اجتماعی شرکت یکی از مکانیسم‌ها برای همسو کردن اخلاق مدیران با انتظارات ذینفعان است (آگودلو و همکاران^۱، ۲۰۱۹). با توجه به مطالب بیان شده فرضیه پژوهش حاضر به صورت زیر بیان شده است:

فرضیه پژوهش: میان عملکرد پایدار اجتماعی و سطح اجتناب مالیاتی شرکت رابطه معکوس وجود دارد.

پیشینه تجربی پژوهش

راکیا و همکاران^۲ (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان تأثیر تعدیل‌کننده مدیران زن بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و اجتناب مالیاتی شرکت‌ها این گونه بیان کردند که نتایج نشان می‌دهد که سطح بالای مسئولیت اجتماعی با اجتناب از مالیات شرکت‌ها در شرکت‌هایی با درصد بالاتری از زنان در هیئت مدیره ارتباط منفی دارد.

¹ Agudelo et al.

² Rakia et al.

آمری و همکاران^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان تأثیر تعاملی اجتناب مالیاتی و ریسک مالیاتی بر ارزش شرکت این گونه بیان کردند که نتایج اولین رگرسیون لجستیک نشان می‌دهد که ساختار مالکیت و نقش نظارتی مقامات مالیاتی عوامل تعیین‌کننده‌ای هستند که تهاجم مالیاتی را توضیح می‌دهند. در حالی که به نظر نمی‌رسد ویژگی‌های هیئت مدیره احتمال درگیر شدن در استراتژی‌های مالیاتی تهاجمی را توضیح دهد. برای بررسی بیشتر این سوال، نویسندگان تجزیه و تحلیل‌های بیشتری را انجام دادند که اثر تعدیل‌کننده کنترل سهامداران را بر رابطه بین ویژگی‌های هیئت مدیره و تهاجم مالیاتی بررسی می‌کند. نتایج رگرسیون‌های اضافی نشان داد که اثر این ویژگی‌ها در موارد عدم حضور سهامدار کنترل‌کننده بهبود می‌یابد. این نشان می‌دهد که نقشی که هیئت مدیره می‌تواند در کنترل مدیریت ایفا کند، احتمالاً مشروط به حضور یا عدم حضور دارندگان بلوک کنترلی است.

عیسی و همکاران^۲ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان ارزیابی تأثیر افشای حسابداری مسئولیت اجتماعی در تقویت شفافیت گزارش پایدار این گونه بیان می‌کنند که هدف ما بررسی نقش افشای مسئولیت اجتماعی در رسیدن به کیفیت بالا در گزارش‌های پایداری سازمانی می‌باشد برای رسیدن به هدف پژوهش مسئولیت اجتماعی تعریف شده و نقش افشای آن در افزایش شفافیت گزارش‌های پایدار مورد ارزیابی قرار گرفت. نتیجه‌گیری شد که افشای گزارش‌های مسئولیت اجتماعی به این امر کمک می‌کند شفافیت اطلاعات حسابداری افزایش می‌یابد.

تسنیا و همکاران^۳ (۲۰۲۰) در پژوهش خود به بررسی تأثیر مالیات بر رابطه بین مسئولیت‌پذیری اجتماعی و نوسان قیمت سهام پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر نوسان قیمت سهام تأثیر مثبت و معناداری دارد و با بالا رفتن هزینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی، سرمایه‌گذاران متحمل هزینه اضافی خواهند شد. ضمن اینکه مالیات نیز با نوسانات قیمت سهام رابطه مثبت و معناداری دارد و هزینه اضافی مالیات، سهامداران را به بازارهای دیگر سوق خواهد داد، همچنین در نقش تعدیل‌گری، تعامل مالیات با مسئولیت‌پذیری اجتماعی، رابطه مستقیم و معناداری با نوسانات قیمت سهام دارد و در واقع با افزایش سطح مالیات و مسئولیت‌پذیری اجتماعی بانک‌ها، نوسانات قیمت سهام افزایش می‌یابد، به طوری که سهامداران را از بازار دور خواهد کرد.

کاورمن و ونت^۴ (۲۰۱۹) در پژوهشی با نام اجتناب از پرداخت مالیات در شرکت‌های خصوصی خانوادگی به این نتایج رسیدند که ساختار مالکیت نقش مهمی در تصمیمات شرکت‌ها در مورد اجتناب مالیاتی دارد، اخیراً، تأثیر مالکیت خانواده بر جلوگیری از پرداخت مالیات شرکت‌ها به موضوعی افزایش یافته است که در بین محققان از هر دو زمینه تحقیق در مورد مشاغل خانوادگی و تحقیقات مالیاتی مورد توجه دانشمندان قرار گرفته است. شرکت‌های خانوادگی از مالیات بیشتری نسبت به شرکتهای غیر خانوادگی اجتناب می‌کنند، اجتناب مالیات با درصد مالکیت خانواده افزایش می‌یابد، و اجتناب از مالیات تابعی از تعداد سهامداران است.

گو و همکاران^۵ (۲۰۱۶) تأثیر اجتناب مالیاتی بر هزینه حقوق صاحبان شرکت‌ها را مورد بررسی قرار دادند که در این پژوهش از سود حسابداری مشمول مالیات، تفاوت دفتری مالیات و نرخ موثر مالیاتی به عنوان شاخص‌های اندازه‌گیری اجتناب مالیاتی استفاده شد. و نتایج نشان می‌دهد که بین اجتناب مالیاتی و هزینه حقوق صاحبان سهام شرکت‌ها رابطه منفی معناداری وجود دارد و هم‌چنین در شرکت‌های با نظارت خارجی بهتر و شرکت‌های با کیفیت اطلاعات حسابداری بالاتر این رابطه قوی‌تر است.

¹ Amri et al.

² Eesa et al.

³ Tasnia et al.

⁴ Cowerman, Wont.

⁵ Goh et al.

ریچاردسون و همکاران^۱ (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی آشفتگی مالی بر اجتناب مالیاتی شرکت‌ها پرداختند که نتایج تحقیق نشان می‌دهد در نمونه ۲۰۳ شرکت ثبت شده از سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۰، آشفتگی مالی به صورت مثبت و معنادار با اجتناب مالیاتی در ارتباط است، به ویژه، رابطه بین آشفتگی مالی و اجتناب مالیاتی به علت بحران مالی جهانی، شدید تر می‌شود.

دارابی و ناطقی رستمی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان بررسی تاثیر بیش اطمینانی مدیران بر اجتناب مالیاتی با توجه به نقش کمیته حسابرسی این گونه بیان نمودند که نتایج نشان داد بیش اطمینانی مدیران رابطه معناداری با اجتناب مالیاتی دارد و این رابطه به صورت مستقیم است یعنی به عبارتی با افزایش بیش اطمینانی مدیران، اجتناب مالیاتی شرکت نیز افزایش پیدا می‌کند. همچنین در دیگر یافته‌های تحقیق مشاهده شد که کمیته حسابرسی (تخصص مالی کمیته حسابرسی) بر رابطه بین بیش اطمینانی مدیران و اجتناب مالیاتی شرکت تاثیر معناداری دارد و این تاثیر به صورت معکوس است یعنی هرچه کمیته حسابرسی از اعضای متخصص مالی بیشتری استفاده کند رابطه بین بیش اطمینانی مدیران و اجتناب مالیاتی شرکت کاهش پیدا می‌کند.

ستایش و ابراهیمی (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان رابطه جانشینی میزان استفاده از اهرم مالی در ساختار سرمایه و اجتناب مالیاتی این گونه بیان نمودند که شرکت‌ها برای رشد و توسعه نیازمند منابع مالی هستند و تصمیم‌گیری در خصوص استفاده از منابع مختلف مالی و تعیین ساختار مطلوب سرمایه که موجب حداکثر شدن ثروت سهامداران می‌شود، یکی از مهم‌ترین مسائلی است که مدیران با آن روبرو هستند. بر این اساس، هدف این پژوهش بررسی رابطه جانشینی میزان استفاده از اهرم مالی در ساختار سرمایه و اجتناب مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. بدین منظور از نمونه‌ای شامل ۱۰۲۶ مشاهده استفاده شده است. روش آماری مورد استفاده جهت آزمون فرضیه‌های مطرح شده در این پژوهش، روش داده‌های ترکیبی است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول بیانگر رابطه منفی و معنادار میزان استفاده از اهرم مالی و اجتناب مالیاتی است که بیانگر اثر جانشینی اهرم مالی است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم نیز بیانگر این است که تاثیر متغیر تعدیل‌کننده هزینه اهرم مالی بر رابطه بین میزان استفاده از اهرم مالی و اجتناب مالیاتی معنادار می‌باشد. بررسی تاثیر متغیرهای کنترلی نیز حاکی از تاثیر مثبت و معنادار اندازه شرکت و فرصت‌های رشد و تاثیر منفی و معنادار سودآوری، سود تقسیمی و توان وثیقه سپاری بر میزان استفاده از اهرم مالی است.

دلیری و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان بررسی تاثیرگذاری کوتاه‌بینی مدیران بر مؤلفه‌های اجتماعی-اقتصادی گزارش عملکرد پایداری این گونه بیان کردند که پایداری مفهوم گسترده‌ای است که مفاهیم دیگری چون مسئولیت اجتماعی را در خود جای داده است و با مفاهیمی چون پایداری رقابت، پایداری گزارشگری و پایداری اجتماعی به کاررفته است. با استفاده از داده‌های ۷۹ شرکت عضو بورس اوراق بهادار تهران به نتایج زیر دست یافتند. در میان مؤلفه‌های عملکرد پایداری که شامل پایداری رقابت و پایداری گزارشگری است، رابطه میان کوتاه‌بینی مدیریت با هر دو پایداری رقابت و گزارشگری رابطه معکوس (منفی) و معناداری دارد و در میان مؤلفه‌های اجتماعی عملکرد پایداری که از طریق پایداری اجتماعی حاصل می‌شود و خود پایداری اجتماعی شامل تاثیر اجتماعی، تعهد اجتماعی و منافع اجتماعی می‌باشند، رابطه میان کوتاه‌بینی مدیریت با پایداری اجتماعی و تاثیر اجتماعی و تعهد اجتماعی منفی و معنادار است اما با منافع اجتماعی رابطه مثبت و بی‌معنی دارد و در آخر عدم کوتاه‌بینی مدیران و عملکرد پایداری که از ترکیب دو مؤلفه اجتماعی و اقتصادی است منفی و معنادار است.

حساس یگانه و همکاران در سال (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان ارتباط گزارشگری مسئولیت اجتماعی با ارزش شرکت این گونه بیان کردند که گزارشگری مسئولیت‌های شرکتی با جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، اخلاقی و محیطی شرکت

¹ Richardson et al.

ارتباط دارد. به همین دلیل، این موضوع که آیا سهامداران از اطلاعات گزارشگری مسئولیت اجتماعی در مجموعه اطلاعات موردتوجه برای ارزش‌گذاری سهام شرکت استفاده می‌کنند بسیار مهم می‌باشد و اینکه بدانیم ارزش و قیمت سهام شرکت بسته به گزارش‌های مسئولیت اجتماعی شرکت می‌باشد و در نهایت به این نتیجه رسیدند که با بررسی ۴۱ شرکت همبستگی مثبت بین ارزش شرکت و امتیاز گزارشگری مالی شرکت‌ها وجود دارد.

آرین پور و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با بررسی تحلیل عملکرد پایدار اجتماعی و تأثیر آن بر هزینه سرمایه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران نتایج حاصل از پژوهش خود را بدین صورت ارائه کردند. با استفاده از داده‌های ۷۹ شرکت عضو بورس اوراق بهادار تهران، یافته‌ها نشان داد در مؤلفه‌های رویه‌های کار و عملکرد مناسب، نسبت به سایر مؤلفه‌ها گزارشگری بهتری داشته‌اند، ولی سطح عملکرد پایداری اجتماعی شرکت‌ها نسبت به تحقیقات خارجی بررسی شده پایین ارزیابی شده است. همچنین برخلاف مبانی نظری تحقیق، اطلاعات عملکرد پایدار اجتماعی بر هزینه سرمایه شرکت‌ها تأثیر مثبت دارد که می‌تواند ناشی از نوسانات قیمت سهام، نادیده گرفتن ویژگی‌های خاص شرکت (مانند توانایی مدیریتی یا مهارت‌های کارکنان) یا اثر متقابل اطلاعات تاریخی و اطلاعات آینده‌نگر باشد.

حساس یگانه ورضایی (۱۳۹۷) در پژوهشی با نام مدلی برای تأثیر مسئولیت اجتماعی و هزینه‌های مدیریت مالیات شرکت بر اجتناب و فرار مالیاتی به این موضوع پرداختند که اجتناب و فرار مالیاتی شرکت‌ها نگرانی است، که ذهن سرمایه‌گذاران و جامعه را معطوف خود ساخته است، که آیا این شرکت‌ها مالیات عادلانه خود را در قبال هزینه‌های اجتماعی پرداخت می‌کنند یا خیر، که با نمونه آماری ۱۶۴ شرکت از جامعه بورس اوراق بهادار تهران به این نتایج دست یافتند که ارتباط معناداری بین مسئولیت اجتماعی و هزینه‌های مدیریت مالیات شرکت با اجتناب و فرار مالیاتی می‌باشد. علی پور و امیری (۱۳۹۶) در پژوهشی با نام تأثیر اجتناب مالیاتی بر ساختار سررسید بدهی به این نتیجه رسیدند که اجتناب مالیاتی بر سررسید بدهی سرمایه تأثیر معکوس و معناداری دارد.

نبوی چاشمی و عالمیان (۱۳۹۴) در پژوهشی با نام بررسی رابطه بین محدودیت مالی و مخارج سرمایه‌ای و اجتناب مالیاتی در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران به این نتیجه رسیدند که رابطه مثبت و معناداری بین افزایش در صرفه جویی تخطی مالیاتی و افزایش مخارج سرمایه‌ای بوده است.

عرب صالحی و هاشمی (۱۳۹۴) تأثیر اطمینان بیش از حد مدیریتی بر اجتناب مالیاتی را بررسی نمودند. با انتخاب نمونه‌ای از ۷۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۲ و با بهره‌گیری از الگوی رگرسیون چند متغیره نتایج پژوهش نشان داد که اثر اطمینان بیش از حد و مدیریتی بر اجتناب مالیاتی، مثبت و معنادار است.

خدامی پور و روستایی (۱۳۹۳)، طی پژوهشی به بررسی تأثیر هموارسازی درآمد مشمول مالیات بر اجتناب از مالیات و محتوای اطلاعاتی پرداختند. یافته‌های آنها حاکی از آن است که بین هموارسازی درآمد مشمول مالیات و نرخ مؤثر مالیاتی نقدی رابطه‌ی منفی و معنی‌داری وجود دارد.

اسمعیلی و همکاران (۱۳۹۳) رابطه بین هموارسازی سود مشمول مالیات با اجتناب مالیاتی و محتوای اطلاعاتی سود مشمول مالیات را برای نمونه‌ای مشتمل بر ۸۷ شرکت طی دوه ۸ ساله از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۰ مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که هموارسازی سود مشمول مالیات رابطه مثبت و معناداری با اجتناب مالیاتی دارد ولی با محتوای اطلاعاتی سود مشمول مالیات رابطه معناداری مشاهده نشد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر کاربردی و از بعد روش‌شناسی، همبستگی از نوع علی (پس‌رویدادی) است. جامعه آماری موردبررسی در این پژوهش، کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران و دوره مورد بررسی نیز سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰ می‌باشد. شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران که دارای شرایط زیر هستند به‌عنوان نمونه انتخاب شده است، به‌منظور قابل مقایسه بودن اطلاعات، پایان سال مالی شرکت‌ها پایان اسفند باشد. در دوره (۷ ساله) موردبررسی تغییر دوره مالی نداده باشند. اطلاعات مربوط به متغیرهای انتخاب شده در این پژوهش در دسترس باشد. جزو بانک‌ها، بیمه‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری نباشند. نهایتاً ۱۴۶ شرکت به‌عنوان نمونه نهایی پژوهش انتخاب شده است. تحلیل داده‌ها با استفاده از روش داده‌های ترکیبی و با رویکرد پنل دیتا و با استفاده از نرم‌افزار ایویوز^۱ و ابزار خطای استاندارد در آزمون فرضیه‌ها صورت پذیرفته است.

تعاریف عملیاتی متغیرهای پژوهش

متغیر وابسته پژوهش: اجتناب مالیاتی (Tax Avoidance)

برای سنجش اجتناب مالیاتی از نرخ موثر مالیاتی به شرح زیر استفاده شده است:
نرخ موثر مالیات نقدی از تقسیم مالیات نقدی پرداختی بر سود قبل از کسر مالیات، ضرب در (منفی یک) محاسبه شده است (عرب صالحی و هاشمی، ۱۳۹۴).

متغیر مستقل پژوهش: عملکرد پایداری اجتماعی (SOC)

برای سنجش عملکرد پایداری اجتماعی به تبعیت از پژوهش آرین پور و همکاران (۱۳۹۸) از شاخص گزارشگری پایداری اجتماعی استفاده خواهیم کرد و منظور از شاخص عملکرد پایداری اجتماعی، شاخصی است که وضعیت گزارشگری شرکت‌ها را در بعد اجتماعی نشان می‌دهد. به همین منظور مطابق تحقیقات مربوط به تعیین سطح گزارشگری اطلاعات برای تعیین وضعیت عملکرد پایداری اجتماعی کسب‌وکار از امتیازدهی (صفر و یک) به شاخص‌ها استفاده می‌کنیم. لازم به ذکر است که به‌منظور هماهنگی با سایر تحقیقات از وزن دهی به هر مؤلفه و شاخص خودداری می‌شود. در واقع به شیوه زیر محاسبه خواهد می‌شود:
و به‌صورت رابطه زیر محاسبه می‌شود:

$$SOC = (\sum Xi) / n$$

SOC: شاخص گزارشگری پایداری اجتماعی

X_i : امتیازدهی این متغیر به‌صورت زیر است:

- اگر شاخص مربوط به بعد اجتماعی، در صورت‌های مالی و گزارش‌های هیئت‌مدیره افشاشده باشد عدد یک (۱) تعلق خواهد گرفت. شاخص‌هایی مانند (روابط کارکنان، عوامل زیست‌محیطی، حقوق بشر و ...).

- اگر شاخص مربوط به بعد اجتماعی، در صورت‌های مالی و گزارش‌های هیئت‌مدیره افشا نشده باشد عدد صفر (۰) تعلق خواهد گرفت.

n : حداکثر تعداد (امتیاز) شاخص گزارشگری پایداری اجتماعی شرکت است.

نهایتاً برای هر سال شرکت مجموع عوامل تشکیل‌دهنده شاخص‌های بعد اجتماعی تقسیم‌بر تعداد کل شاخص‌ها و رتبه نهایی به‌دست‌آمده است. شاخص‌های ابعاد مسئولیت اجتماعی مطابق جدول زیر می‌باشد.

¹ Eviews

جدول (۱): شاخص‌های ابعاد اجتماعی عملکرد شرکت‌ها

ابعاد	شاخص‌ها
زیست‌محیطی	آلودگی هوا؛ بازیافت یا جلوگیری از ضایعات؛ حفظ منابع طبیعی؛ دریافت جایزه در زمینه محیط‌زیست؛ رعایت قوانین و مقررات زیست‌محیطی؛ سایر موارد
محصولات و خدمات	کیفیت؛ ایمنی و سلامت محصول؛ توسعه محصول/سهم بازار؛ خدمات پس از فروش؛ توقف تولید؛ سایر موارد
منابع انسانی	اطلاعاتی کلی در مورد نیروی کار (نظیر توزیع سنی کارکنان، توزیع جنسی کارکنان، سطح تحصیلات)؛ برنامه آموزش و توسعه کارکنان؛ حقوق، مزایا و پاداش کارکنان؛ امکانات ورزشی و رفاهی کارکنان؛ روحیه و ارتباطات کارکنان؛ محیط کار کارکنان (ایمنی، سلامت، بهداشت)؛ بازنشتگی و مزایای پایان خدمت کارکنان؛ سایر موارد
مشتریان	پاسخگویی به نیاز مشتریان؛ شکایت / رضایت‌مندی مشتریان؛ سلامت مشتریان؛ سایر موارد
اجتماعی	رعایت و تبعیت از قوانین و مقررات مربوط به بعد اجتماعی؛ سرمایه‌گذاری اجتماعی (سلامتی و بهداشت و...؛ هدایا و خدمات خیریه و نیکوکاری (نهادهای مدنی)؛ حامیان مالی برای فعالیت‌های اجتماعی (ورزش و...؛ سایر موارد
فرهنگی - اعتقادی	سرمایه‌گذاری فرهنگی - اعتقادی (آموزش و...؛ حامیان مالی فعالیت‌های فرهنگی - اعتقادی؛ فساد، رشوه‌خواری، پول‌شویی؛ سایر موارد
انرژی	حفظ و صرفه‌جویی در انرژی؛ توسعه و اکتشاف منابع جدید؛ استفاده از منابع جدید؛ سایر موارد

متغیرهای کنترلی پژوهش

اهرم مالی (LEV): نسبت بدهی به کل دارایی‌ها.
بازده دارایی‌ها (ROA): نسبت سود خالص به کل دارایی‌ها.
اندازه شرکت (SIZE): لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها.
عمر شرکت (Age): لگاریتم طبیعی تفاضل سال تاسیس شرکت از سال مورد نظر.

مدل رگرسیونی پژوهش

$$\text{Tax Avoidance}_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 \text{SOC}_{i,t} + \beta_2 \text{LEV}_{i,t} + \beta_3 \text{SIZE}_{i,t} + \beta_4 \text{ROA}_{i,t} + \beta_5 \text{Age}_{i,t} + \varepsilon_{it}$$

یافته‌های پژوهش

آماره توصیفی متغیرهای پژوهش

یافته‌های پژوهش شامل آمار توصیفی و آمار استنباطی است که ابتدا در جدول (۲) آمار توصیفی ارائه شده است.

جدول (۲): آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	نماد	میانگین	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	چولگی	کشدگی
عملکرد پایداری اجتماعی	SOC	۰,۵۷	۰,۸۵	۰,۲۰	۰,۱۵	-۰,۹۷	۳,۰۹
اجتناب مالیاتی	Tax Avoidance	-۰,۱۰	۰,۰۰۰۰	-۰,۸۸	۰,۱۰	-۱,۴۶	۹,۱۶
اهرم مالی	LEV	۰,۵۵	۱,۲۶	۰,۰۹۰	۰,۲۱	۰,۰۹۷	۲,۹۶
اندازه شرکت	SIZE	۱۴,۸۷	۲۰,۱۹	۱۱,۱۲	۱,۵۹	۰,۸۲	۴,۰۰
بازده دارایی‌ها	ROA	۰,۱۳	۰,۶۰	-۰,۲۸	۰,۱۵	۰,۵۱	۳,۴۹
عمر شرکت	Age	۳,۶۵	۴,۲۴	۲,۶۳	۰,۳۵	-۰,۵۶	۲,۳۰

اصلی ترین شاخص مرکزی، میانگین است که نشان دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده هاست. برای مثال مقدار میانگین برای متغیر اهرم مالی برابر با (۰,۵۵) صدم می باشد که نشان می دهد بیشتر داده ها حول این نقطه تمرکز یافته اند. به طور کلی پارامترهای پراکندگی، معیاری برای تعیین میزان پراکندگی از یکدیگر یا میزان پراکندگی آن ها نسبت به میانگین است. از مهم ترین پارامترهای پراکندگی، انحراف معیار است. مقدار این پارامتر برای اندازه شرکت برابر (۱,۵۹) و برای بازده دارایی ها و عملکرد پایدار اجتماعی (۰,۱۵) می باشد که نشان می دهد این دو متغیر به ترتیب دارای بیشترین و کمترین انحراف معیار هستند. کمینه و بیشینه نیز کمترین و بیشترین را در هر متغیر نشان می دهد.

آزمون مانایی متغیرها

مطابق ادبیات اقتصادسنجی لازم است قبل از برآورد مدل، مانایی متغیرها بررسی گردد. استفاده از آزمون هایی نظیر دیکی - فولر^۱ و فیلیپس - پرون^۲ برای داده های پانل توصیه نمی شود زیرا قدرت اندکی در تشخیص مانایی دارند. برای حصول اطمینان به آزمون های مانایی قوی تر در مدل های پانل، پیشنهاد می شود که داده ها را تجمیع^۳ نموده و سپس مانایی بررسی گردد (افلاطونی، ۱۳۹۷). برای بررسی وجود ریشه واحد در داده های پانل، می توان از آزمون لوین، لین و چو استفاده کرد که نتایج آن به صورت جدول (۳) ارائه شده است.

جدول (۳): آزمون مانایی (لوین، لین و چو) متغیرهای پژوهش

نام متغیر	نماد	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
عملکرد پایداری اجتماعی	SOC	-۱۶,۴۰۸۰	۰,۰۰۰۰	مانا است
اجتناب مالیاتی	Tax Avoidance	-۲۳,۵۶۸۷	۰,۰۰۰۰	مانا است
اهرم مالی	LEV	-۱۱۸,۱۱۶	۰,۰۰۰۰	مانا است
اندازه شرکت	SIZE	-۱۰,۰۵۷۶	۰,۰۰۰۰	مانا است
بازده دارایی ها	ROA	-۱۳,۸۵۵۵	۰,۰۰۰۰	مانا است
عمر شرکت	Age	-۷,۳۸۱۶۸	۰,۰۰۰۰	مانا است

با توجه به نتایج به دست آمده در جدول (۳) مشاهده می شود که سطح معنی داری متغیرها در آزمون مانایی کمتر از ۵ درصد بوده و بیانگر مانا بودن متغیرها است.

آزمون ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی سریالی

جدول (۴): نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

مدل آزمون	آماره آزمون	سطح معنی داری	نتیجه آزمون
ناهمسانی واریانس	۶۰۲,۴۵	۰,۰۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس
خودهمبستگی سریالی	۲۸,۴۱	۰,۰۰۰۰	وجود خودهمبستگی سریالی

نتایج حاصل در جدول (۴) نشان می دهد که سطح معنی داری آزمون در مدل پژوهش کمتر از ۵ درصد می باشد و بیانگر وجود ناهمسانی واریانس در جملات اخلاقی می باشد که این مشکل در تخمین نهایی مدل ها با اجرای دستور gls و همچنین استفاده از امکانات ابزار نیرومند استاندارد در نرم افزار ایویوز نسخه ۱۲ رفع شده است. همچنین سطح معناداری

¹ Dicky Fuller

² Philips Pron

³ Pool

آزمون خودهمبستگی سریالی در مدل پژوهش با سطح معناداری کمتر از ۵ درصد بیانگر وجود خود همبستگی سریالی در مدل می‌باشد، که در مدل نهایی مرتفع شده است (افلاطونی، ۱۳۹۷).

نتیجه آزمون فرضیه پژوهش

فرضیه پژوهش: میان عملکرد پایدار اجتماعی و سطح اجتناب مالیاتی شرکت رابطه معکوس وجود دارد.

جدول (۵): نتیجه آزمون فرضیه پژوهش

Tax Avoidance _{i,t} = β ₀ + β ₁ SOC _{i,t} + β ₂ LEV _{i,t} + β ₃ SIZE _{i,t} + β ₄ ROA _{i,t} + β ₅ Age _{i,t} + ε _{it}						
متغیر وابسته: اجتناب مالیاتی						
متغیرها	نماد	ضرایب	خطای استاندارد	آماره t	معناداری	VIF
عملکرد پایدار اجتماعی	SOC	-۰,۱۲	۰,۰۵۵	-۲,۲۳	۰,۰۲۵	۱,۰۳
اهرم مالی	LEV	۰,۱۸	۰,۰۳۴	۵,۳۴	۰,۰۰۰	۱,۵۶
اندازه شرکت	SIZE	۰,۰۰۸	۰,۰۰۴	۲,۰۰	۰,۰۴۵	۱,۱۱
بازده دارایی‌ها	ROA	۰,۹۶	۰,۰۴۹	۱۹,۵۰	۰,۰۰۰۰	۱,۶۸
عمر شرکت	Age	۰,۰۰۱	۰,۰۱۷	۰,۱۰	۰,۹۱	۱,۰۱
عرض از مبدأ		-۰,۲۲	۰,۰۸۹	-۲,۵۳	۰,۰۱۱	-
ضریب تعیین				۰,۴۳		
دوربین واتسون				۱,۹۱		
آماره F				۵۹,۴۴		
سطح معناداری				۰,۰۰۰۰		

نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد که متغیر عملکرد پایدار اجتماعی با ضریب منفی (-۰,۱۲) و سطح معناداری زیر ۵ درصد (۰,۰۲۵) رابطه معکوس با اجتناب مالیاتی شرکت دارد؛ بنابراین فرضیه پژوهش در سطح خطای ۵ درصد پذیرفته می‌شود. متغیرهای کنترلی اهرم مالی، اندازه شرکت و بازده دارایی‌ها با سطح معناداری زیر ۵ درصد رابطه معناداری با متغیر وابسته پژوهش دارند. ضریب تعیین برابر با ۴۳ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل و کنترلی موجود در مدل توانسته‌اند ۴۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. همچنین مقدار دوربین واتسون برابر عدد ۱,۹۱ می‌باشد و از این رو که ما بین عدد ۱,۵۰ تا ۲,۵۰ می‌باشد، نشان می‌دهد که بین جملات اخلاقی مدل خودهمبستگی شدیدی وجود ندارد. آماره هم‌خطی زیر عدد ۵ می‌باشد که نشان می‌دهد همبستگی شدید بین متغیرهای پژوهش وجود ندارد. آماره آزمون (F) با سطح معناداری زیر ۵ درصد نشان می‌دهد که مدل پژوهش از برازش مناسبی برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف مطالعه حاضر بررسی تاثیر عملکرد پایدار اجتماعی بر اجتناب مالیاتی است. پژوهش حاضر کاربردی و از بعد روش‌شناسی، همبستگی از نوع علی (پس رویدادی) می‌باشد. جامعه آماری پژوهش، کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده و با استفاده از روش نمونه‌گیری حذف سیستماتیک، ۱۴۶ شرکت به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شده و در دوره زمانی ۷ ساله بین سال‌های ۱۳۹۴ الی ۱۴۰۰ مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج حاصل از آزمون فرضیه پژوهش نشان داد که شرکت‌هایی که از سطح بالاتری از عملکرد پایدار اجتماعی برخوردارند تمایل کمتری به اجتناب مالیاتی دارند. در اکثر کشورها، بخش عمده‌ای از منابع درآمدی دولت از طریق مالیات تامین می‌شود. سهم از کل درآمدهای عمومی در میان کشورها متفاوت است. در این میان، اجتناب و فرار مالیاتی در کشورها باعث شده است تا

درآمدهای مالیاتی کشورها همواره از آن چه که برآورد شده است کمتر باشد. اجتناب مالیاتی در محدوده ای معین جهت استفاده از مزایای مالیاتی است و به طور عمده قوانین محدود کننده ای در زمینه کنترل اجتناب مالیاتی وجود ندارد. بنابراین به نظر می رسد که بسیاری از شرکتها درگیر اجتناب مالیاتی باشند و به همین دلیل تعیین عوامل تاثیر گذار بر سطح اجتناب مالیاتی در شرکتها دارای اهمیت زیادی است. بر اساس تئوری ذینفعان، اجتناب از مالیات یک فعالیت اخلاقی نیست، زیرا مالیات ها نوعی مسئولیت شرکتی به عنوان شهروندانی که از امکانات عمومی ارائه شده توسط دولت از طریق وجوه حاصل از مالیات هستند به حساب می آید. بنابراین، نیاز به مکانیزمی است که منافع شرکت و خواسته های سرمایه گذاران را همسو کند که شرکت اخلاقی رفتار کند. عملکرد پایدار اجتماعی و افشای مسئولیت اجتماعی شرکت یکی از مکانیزمها برای همسو کردن اخلاق مدیران با انتظارات ذینفعان است. افشای مسئولیت اجتماعی را می توان مکانیزمی موثر برای تصمیم گیری سرمایه گذاران بالقوه برای تصمیم گیری صحیح سرمایه گذاری و کاهش موثر هزینه سرمایه در نظر گرفت. برنامه های اجتناب از مالیات باعث می شود، شفافیت حسابداری شرکت ضعیف و خطر عدم تقارن اطلاعاتی افزایش یابد که تصمیمات سرمایه گذاران برای سرمایه گذاری در شرکتها را مخدوش می کند. افشای مسئولیت اجتماعی می تواند اجتناب مالیاتی را کاهش دهد. شرکت های مسئولیت پذیرتر مطمئنا به دنبال کسب رتبه اعتباری مطلوب تر و ارتقای دسترسی به منابع مالی در بازار سرمایه و دریافت وام با هزینه بدهی کمتر هستند. نتایج حاصل شده در بخش اجتناب مالیاتی همسو با نتایج پژوهش پوروکا و همکاران (۲۰۲۲) است که بیان داشتند که مسئولیت اجتماعی اجتناب مالیاتی را کاهش می دهد. از آنجا که مالیات نوعی درآمد اصلی در کشورهای توسعه یافته برای دولت و گاه درآمد اول دولت است، بنابراین ایجاد فرهنگ پرداخت مالیات در بین شهروندان از اهمیت بالایی برخوردار است. عامل فشار در این زمینه به نوعی باعث ایجاد اجتناب مالیاتی بالاتر خواهد شد. زیرا زمانی که فرد مودی مالیاتی در قبال مالیاتی که می دهد به طور ملموس خدماتی در صنف خود دریافت نمی کند و عدالت مالیاتی در کشور وجود نداشته باشد مطمئنا اجتناب مالیاتی افزایش خواهد یافت. بنابراین پیشنهاد می شود سازمان امور مالیاتی در جهت ارتقای فرهنگ پرداخت مالیات، مالیات صنوف مختلف در همه زمینه ها را مجزا کرده و توضیحات شفافیتی در جهت نوع ارائه خدمت در قبال پرداخت مالیات ارائه نماید و عدالت مالیاتی را در کشور اجرا نماید. صنوف واسطه گری و دلالتان اقتصادی قاعدتا می - بایست بیشترین مالیات را پرداخت نمایند و صنوف تولیدی کمترین را که این مهم مشاهده نمی گردد. پیشنهاد می گردد پژوهشگران آتی به بررسی و مقایسه اجتناب مالیاتی در شرکت های خانوادگی و غیرخانوادگی بپردازند.

منابع

- ✓ آریا، نادر، دلخواه، جلیل، (۱۳۹۷)، عوامل کلیدی موفقیت در مدیریت سازمان های امور مالیاتی (مطالعه موردی سازمان امور مالیاتی کشور)، پژوهشنامه مالیات، شماره سی و نهم، صص ۱۸۹-۲۱۴.
- ✓ آرین پور، آرش، حساس یگانه، یحیی، باباجانی، جعفر، (۱۳۹۸)، تحلیل عملکرد پایدار اجتماعی و تأثیر آن بر هزینه سرمایه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش های اقتصاد، پولی، مالی دوره جدید، سال ۲۶، شماره ۱۷، صص ۱۵۶-۱۹۴.
- ✓ اسمعیلی، سعید، جبارزاده کنگرلوئی، سعید، متوسل، مرتضی، (۱۳۹۳)، بررسی رابطه هموارسازی سود مشمول مالیات با اجتناب مالیاتی و محتوای اطلاعاتی سود مشمول مالیات شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهشنامه مالیات، شماره ۲۴، صص ۱۱.

- ✓ جعفری امینه اصفهانی، شادی، (۱۳۹۲)، بررسی میزان مسئولیت‌پذیری اجتماعی بر سطح اجتناب مالیاتی در بین شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، وزارت علوم و تحقیقات و فناوری، موسسه آموزش عالی غیردولتی و غیرانتفاعی کار، دانشکده حسابداری و مدیریت.
- ✓ حساس یگانه، یحیی، سهرابی، حسینعلی، غواصی کناری، محمد، (۱۳۹۹)، ارتباط گزارشگری مسئولیت اجتماعی با ارزش شرکت، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال دوازدهم، شماره ۴۵، صص ۱-۲۰.
- ✓ حساس یگانه، یحیی، رضایی، شهروز، (۱۳۹۷)، مدلی برای تاثیر مسئولیت اجتماعی و هزینه‌های مدیریت مالیات شرکت بر اجتناب و فرار مالیاتی، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات تجربی حسابداری مالی، سال ۱۵، شماره ۵۸، صص ۲۷-۵۸.
- ✓ حیدریان، ناصح، روزبه، ناصح، جوبی، محمد عباس، (۱۳۹۶)، بررسی اجتناب مالیاتی و ساختار سرمایه، ماهنامه پژوهش‌های مدیریت و حسابداری، شماره ۳۴، صص ۲۵-۴۱.
- ✓ خدای پور، احمد، روستایی، شکوفه، (۱۳۹۳)، بررسی ارتباط بین هموارسازی درآمد مشمول مالیات با اجتناب از مالیات و محتوای اطلاعاتی آن، فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، شماره ۱۰، صص ۳۵-۴۶.
- ✓ دارابی، رویا، ناطقی رستمی، زینب، (۱۴۰۱)، بررسی تاثیر بیش اطمینانی مدیران بر اجتناب مالیاتی با توجه به نقش تعدیلی کمیته حسابرسی، چشم انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۵، شماره ۷۲، صص ۱۹-۳۷.
- ✓ دارابی، رویا، پاشانژاد، یوسف، تدوین فر، اسماعیل، (۱۳۹۶)، بررسی رابطه بین مسئولیت اجتماعی، عملکرد اقتصادی و اجتناب از مالیات شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله بررسی‌های حسابداری، دوره ۴، شماره ۱۵، صص ۴۷-۶۱.
- ✓ درابی، رویا، ورکش، زهرا، درخشان، جواد، (۱۴۰۰)، بررسی نقش ریسک مالیاتی و اجتناب مالیاتی، فصلنامه چشم انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۴، شماره ۴۵، صص ۳۳-۴۴.
- ✓ دلیری، جواد، رضایی، فرزاد، محمدی نوده، فاضل، (۱۳۹۹)، بررسی تأثیر کوتاه بینی مدیران بر مؤلفه‌های اجتماعی-اقتصادی گزارش عملکرد پایداری، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، سال ۹، شماره ۳۶، صص ۱۹-۴۰.
- ✓ ستایش، محمدحسین، ابراهیمی، فهیمه، (۱۴۰۰)، رابطه جانشینی میزان استفاده از اهرم مالی در ساختار سرمایه و اجتناب مالیاتی، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، شماره ۴۹، صص ۵۳-۷۲.
- ✓ صفری گرایلی، مهدی، پودینه، شیوا، (۱۳۹۵)، اجتناب مالیاتی و به موقع بودن اعلان سود، آزمون تجربی از بورس اوراق بهادار تهران، پژوهشنامه مالیات، شماره سی و یکم، صص ۱-۱۸.
- ✓ عرب صالحی، مهدی، هاشمی، مجید، (۱۳۹۴)، تأثیر اطمینان بیش از حد مدیریتی بر اجتناب مالیاتی، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۲، شماره ۱، صص ۸۵-۱۰۴.
- ✓ فخاری، حسین، رضایی پسته نوعی، یاسر، نوروزی، محمد، (۱۳۹۵)، تأثیر افشای اجتماعی شرکت بر کارایی سرمایه گذاری، مجله راهبرد مدیریت مالی، دانشگاه الزهراء، سال ۴، شماره ۱۵، صص ۸۵-۱۰۶.
- ✓ نبوی چاشمی، سید علی، عالمیان، سعید، (۱۳۹۴)، بررسی رابطه بین محدودیت مالی و مخارج سرمایه ای و تخطی مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس تهران، کنفرانس ملی نوآوری مالی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل.
- ✓ Agudelo, M. A. L., Jóhannsdóttir, L., and Davídsdóttir, B. (2019). A literature review of the history and evolution of corporate social responsibility. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 4(1), 1–23. <https://doi.org/10.1186/s40991-018-0039>.
- ✓ Amri, K., Ben Mrad Douagi, F.W. and Guedrib, M. (2023), "The impact of internal and external corporate governance mechanisms on tax aggressiveness: evidence from Tunisia",

- Journal of Accounting in Emerging Economies, Vol. 13 No. 1, pp. 43-68.
<https://doi.org/10.1108/JAEE-01-2021-0019>
- ✓ Goh, B.W. Lee, J. Lim, Ch. & Shevlin, T (2016). "The Effect of Corporate Tax Avoidance on the Cost of Equity", Available at: <http://papers.ssrn.com/so13/papers>. Cf m? abstract_id=2737784.
 - ✓ Kowerman, Jost. & Wendt, Martin. Tax avoidance in family firms: Evidence from large private firms. Journal of Contemporary Accounting & Economics. Volume 15, Issue 2, August (2019), Pages 145-157
 - ✓ Mashiyat Tasnia, Syed Musa Syed Jaafar AlHabshi and Romzie Rosman. (2020). The impact of corporate social responsibility on stock price volatility of the US banks: a moderating role of tax. Journal of Financial Reporting and Accounting. doi 10.1108/JFRA-01-2020-0020.
 - ✓ Masoud & Vij (2021) Factors influencing corporate social responsibility disclosure (CSR) by Libyan state-owned enterprises (SOEs) Cogent Business & Management (8). (1).pp,859-850.
 - ✓ Murtada Taha Eesa, Sadeq Hadi Muhi, Jasim Idan Barrak (2021) Evaluating The Impact Of Accounting Disclosure Of Social Responsibility In Enhancing The Trancpancy Of The Sustainable Report.10, (5).pp 177-293.
 - ✓ Rakia, R., Kachouri, M. and Jarboui, A. (2023), "The moderating effect of women directors on the relationship between corporate social responsibility and corporate tax avoidance? Evidence from Malaysia", Journal of Accounting in Emerging Economies, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JAEE-01-2021-0029>.
 - ✓ Richardson, G, Taylor, G, Lanis, R (2015). "The impact of financial distress on corporate tax avoidance spanning the global financial crisis: Evidence from Australia", Economic Modelling, Vol. 44, PP. 44-53.